

van de uitvoer was in april 1940, met de periode 1937-'38 vergeleken, slechts met 23% gedaald, dat van de invoer met 6% gestegen.¹ Wij kunnen daar nog een enkel cijfer aan toevoegen. In de acht maanden september 1939-april 1940 was het maandgemiddelde van de waarde van de invoer uit Engeland f 9,6 mln: precies hetzelfde bedrag als in de gemiddelde maand van 1938; toen was het maandgemiddelde van de waarde van de uitvoer naar Engeland f 19,5 mln geweest - dat daalde in de neutraliteitsperiode tot f 15,9 mln. De invoer uit Duitsland (maandgemiddelde 1938: f 25,1 mln) steeg tot een gemiddelde van f 30,7 mln, de waarde van de uitvoer daalde van f 12,9 mln (maandgemiddelde 1938) tot f 10,5 mln.² Vergeleken met 1938 kromp het maandgemiddelde van de totale directe handelsbeweging met Engeland en Duitsland dus met 0,7% in; wij erkennen dat het veel moeite gekost heeft, te voorkomen dat de totale handelsbeweging (doorvoer inbegrepen) met meer dan een vierde à een vijfde daalde, zoals in werkelijkheid het geval was - van 'verschrikkelijk knevelen' zouden wij niet willen spreken.

Intussen bleven de gepubliceerde protesten niet zonder effect op de publieke opinie: velen meenden dat vooral Engeland van zijn machtspositie een misbruik maakte dat niet door de beugel kon en de argumentatie van de Britse regering dat de beginselen waarvoor zij ten strijde getrokken was, *'should be entitled to count upon some measure of sympathy from those countries to whom the ideals of liberty and justice are not less dear than they are to His Majesty's Government'*³, maakte op overheid en bevolking hier te lande niet veel indruk: in de neutraliteitsperiode identificeerden slechts weinigen zich ten volle met de strijd der Geallieerden, men was bevreesd voor daling van het levenspeil en voor Duitse tegenmaatregelen. *'Es kann keinem Zweifel unterliegen'*, rapporteerde de Duitse gezant in januari 1940, *'dass das englische Vorgehen, insbesondere dierücksichtslose Wirtschaftskriegführung, den Briten viele Sympathien gekostet haben.'*⁴ De verhoudingen waren toen nog wat scherper geworden doordat de Engelsen eind november het Duitse gebruik van magnetische mijnen

¹ Minist. van econ. zaken: 'Derde nota over de economische verdediging van de Nederlandse volkshuishouding' (mei 1940), p. 7. Dit stuk (verder te citeren als: 'Nota econom. verded. III'), zou op 11 mei 1940 aan de Staten-Generaal aangeboden worden. De drukproef is bewaard in het archief van het departement van economische zaken (Centrale Archief bewaarplaats, afd. Algemene Politiek, volgno. 1439).

² Cijfers voor 1938 in CBS: *Jaarcijfers voor Nederland 1943-1946* (1948), p. 229; cijfers voor de neutraliteitsperiode: brief, 14 aug. 1968, van het CBS. ³ Nota, 14 dec. 1939, van de Engelse min. van buitenl. zaken aan de Nederl. gezant te Londen, *Oranjeboek II* (april 1940), p. 38. ⁴ Brief, 11 jan. 1940, van de Duitse gezant, Den Haag, aan het *Auswärtige Amt* (FO/SD, 134009).